

Кондрацька Л.В.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту
Харківська гуманітарно-педагогічна академія

Бойко О.Ю.

учитель початкових класів
Харківського ліцею №89
м.Харків, Україна

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ З ПСИХОЛОГІЧНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Актуальність дослідження. Останнім часом тема емоційного інтелекту набула широкої популярності у дослідженнях як українських, так і зарубіжних науковців. Все частіше у літературі з'являються дані про особливості емоційного інтелекту тієї чи іншої категорії опитаних, його значення в житті людини та зв'язок з іншими психологічними феноменами. Встановлено, що високий емоційний інтелект допомагає збалансувати емоції і розум, відчувати внутрішню свободу та відповідальність за себе, усвідомити власні потреби і мотиви поведінки, рівновагу, а також скорегувати стратегію власного життя [1, с. 22].

Проблема дослідження емоційно-вольової сфери педагога в контексті професійно значущих якостей особистості є однією з центральних в психології та педагогіці. Зростання інтересу до питань, пов'язаних з емоційною компетентністю і професійною самосвідомістю педагога в зв'язку з успішністю його діяльності, обумовлено вітчизняними соціальними тенденціями гуманізації освіти, орієнтацією на гармонійний розвиток особистості учня в суб'єктному, партнерському педагогічному спілкуванні.

Сучасне навчання студентів – майбутніх педагогів – і підвищення професійної майстерності вчителя забезпечується створенням нових підходів і концепцій, які включають дослідження проблем професійної практики,

розробку методів їх вирішення та пошук нових ефективних методів навчання і розвитку високопродуктивних професіоналів [3, с. 2].

Тим часом, майстерність педагога безпосередньо пов'язана не тільки зі знанням предмета, а й з індивідуальними особливостями особистості вчителя, що відображають його емоційну сферу: з талантом розуміння особистості дитини, що розвивається, толерантністю, тактовністю і асертивністю. Це обумовлює необхідність саморозвитку особистості педагога, оволодіння практичними вміннями рефлексії, розвитку професійно важливих якостей і знаннями самомоніторингу. Якості продуктивного педагога важливо розвивати зі студентської лави, що дозволить майбутнім педагогам швидше адаптуватися в обраній професії [2, с. 94].

Емоційний інтелект розуміється як здатність до розуміння своїх і чужих емоцій та управління ними, і визначається як психологічне утворення, що формується впродовж життя людини під впливом факторів, які зумовлюють його рівень і специфічні індивідуальні особливості. Він є одним із значущих життєвих ресурсів людини і виступає предиктором різних аспектів регуляції життя людини, а також значимо пов'язаний зі здатністю людини до усвідомленої саморегуляції своєї життєдіяльності, до планування і ефективного досягнення життєвих цілей. Виявлено, що люди з високим рівнем розвитку емоційного інтелекту володіють вираженими здібностями до розуміння власних емоцій і емоцій інших людей, можуть управляти своєю емоційною сферою, що обумовлює їх більш високу адаптивність і ефективність у спілкуванні. Особистість з розвиненим рівнем емоційного інтелекту спрямовує свою активність в напрямку постійного саморозвитку, а свою діяльність на зміну життєвого стилю, отримання освіти, оволодіння новими навичками задля покращення якості свого життя, оскільки нею усвідомлюються позитивні переваги власних досягнень [4, с. 95].

Науковцями доведено, що високі показники емоційного інтелекту позитивно позначаються на фізичному та психічному благополуччі людини (С. Андерсон, Г. Березюк, Ф.Дін, В.Стрельников, О. Філатова та ін.);

успішності життєдіяльності особистості (Д. Гоулман, С.Вольф, К.Коган, Р.Купер та ін.); освітньому процесі (О. Айгунова, Е.Аронсон, В.Зелюк, І.Калініченко, М.Манойлова, О.Новак, Н.Самуйлова, Є. Штонда та ін.); процесі міжособистісної взаємодії та соціалізації в цілому (Е. Власова, Н.Коврига, Д.Люсін, М. Манойлова, В.Овсянникова, Т.Шемякіна та ін.); адаптаційному потенціалі (Р. Бар-Он, М.Брекет, С. Дерев'янка та ін.); є передумовою розвитку моральності, детермінантою емоційного самоконтролю (І. Аршава, В.Житарюк, М. Кузнєцов, Т.Пашко та ін.) [3; 5].

Зазначимо, що вчені наголошують на необхідності і доцільності розвитку емоційного інтелекту, який визнано фактором забезпечення успішного особистісного та професійного зростання особистості.

Аналіз наукової та методичної літератури свідчить про те, що питання взаємозв'язку психологічних особливостей майбутніх педагогів та рівня емоційного інтелекту залишається недостатньо дослідженим.

Актуальність проблеми та недостатня її розробленість зумовили вибір теми дослідження: «Взаємозв'язок емоційного інтелекту з психологічними особливостями майбутніх педагогів».

Мета дослідження – встановити взаємозв'язок між психологічними особливостями майбутніх педагогів й рівнем розвитку емоційного інтелекту.

Для дослідження *рівня емоційного інтелекту* майбутніх педагогів був підібраний ряд методик, які направлені на визначення не лише безпосередньо рівня емоційного інтелекту, а його взаємозв'язку з певними індивідуально-психологічними характеристиками та проявами особистості, які за своєю суттю, можливо, корелюють з його рівнем прояву.

У дослідженні приймали участь студенти четвертого курсу Харківської гуманітарно-педагогічної академії. Вік респондентів – 20-23 роки.

За результатами дослідження встановлено, що рівень розвитку емоційного інтелекту більшості майбутніх педагогів перебуває у межах середнього. Обізнаність досліджуваних в емоціях й розуміння емоцій інших людей в середньому є досить високою. Але вони не досить вміло керують

власними емоціями та більшість з них мають труднощі в управлінні емоціями.

Значна частина досліджуваних відзначили, що емоції певною мірою ускладнюють їх взаємодію з людьми та заважають встановленню контактів. Значними емоційними бар'єрами є «Небажання зближатися з людьми на емоційній основі», «Негнучкість, невиразність емоцій» і «Неадекватність прояву емоцій». Також, було виявлено, що чим вищий рівень нормативності поведінки у студентів, тим вище рівень емпатії, яка являється одним зі структурних компонентів емоційного інтелекту. З'ясовано, що чим вище показники відвертості, прямолінійності, емоційності, недисциплінованості мають майбутні педагоги, тим нижче в них рівень самомотивації, а також чим вище показники розслабленості, млявості, апатичності, тим нижче рівень емоційної гнучкості.

В ході дослідження було виявлено прямий зв'язок: між замкнутістю та загальним показником емоційних бар'єрів в міжособистісному спілкуванні, тобто труднощі у встановленні міжособистісних контактів впливають на рівень емоційних бар'єрів в міжособистісному спілкуванні; між неадекватним проявом емоцій та сміливістю в соціальних контактах; між негнучкістю та невиразністю емоцій та підозрілістю.

Отже, встановлено взаємозв'язок між психологічними особливостями майбутніх педагогів й рівнем розвитку емоційного інтелекту. Найбільше значення для емоційного інтелекту має рівень нормативності поведінки, дипломатичності та напруженості, а також рівень емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні, менш за все рівень вольової саморегуляції, тому що отримані дуже високі показники за цією шкалою, можуть бути соціально бажаними. Розроблено рекомендації, щодо розвитку емоційного інтелекту у майбутніх педагогів.

Перспектива подальших досліджень полягає у можливості підвищення рівня емоційного інтелекту шляхом цілеспрямованого навчального впливу на розвиток кожної з чотирьох складових емоційного інтелекту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреева И.Н. Понятие и структура эмоционального интеллекта / И.Н. Андреева // Социально-психологические проблемы ментальности: VI международ. научно-практ. конф., 26-27 ноября 2004 г., г. Смоленск. – В 2-х ч. – Ч. 1. – Смоленск: Изд-во СГПУ, 2004. – С. 22-26.
2. Деревянко С.П. Роль эмоционального интеллекта в процессе социально-психологической адаптации студентов / С.П. Деревянко // Инновационные образовательные технологии. – 2007. – № 1 (9). – С. 92-95.
3. Милославська О.В. Емоційний інтелект як складова комунікативної компетентності студентів: автореф. дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / Олена Володимирівна Милославська; [Місце захисту: Харк. нац. ун-т ім.В.Н.Каразіна]. – Харків, 2011. – 19 с.
4. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості / Е.Л. Носенко // Психологія і суспільство: український науково-економічний та соціально-психологічний часопис. – Тернопіль: Ін-т експерим. систем освіти, 2004. – № 4. – С. 95-109.
5. Пашко Т.А. Емоційний інтелект як складова професійної компетентності керівника / Т.А. Пашко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.Д. Драгоманова. – Серія 12: Психологічні науки. – 2008. – № 21 (45). – С. 161-167.